

هانیه موحد | نفت و گاز شرق؛ شریان گاز در شمال کشور

• شرکت بهره‌برداری نفت و گاز شرق به عنوان یکی از سه شرکت تابع شرکت نفت مناطق مرکزی ایران، افزون بر تامین نیاز نیروگاه نکا و پتروشیمی بجنورد، گاز مورد نیاز استان‌های خراسان شمالی، خراسان رضوی، خراسان جنوبی، مازندران، گلستان و بخشی از سمنان را تامین می‌کند. ستاد شرکت بهره‌برداری نفت و گاز شرق در مشهد مستقر است و عمده گاز این شرکت از میدان خانگیران و کمتر از یک میلیون مترمکعب در روز نیز از میدان مشترک گنبدلی برداشت می‌شود. ابوالحسن محمدی، مدیرعامل شرکت بهره‌برداری نفت و گاز شرق می‌گوید: «این شرکت هم‌اکنون با بهره‌مندی از ۶۳ حلقه چاه، از ظرفیت تولید روزانه بیش از ۶۲ میلیون مترمکعب گاز برخوردار است و در ۹ ماهه امسال، روزانه به‌طور میانگین بیش از ۴۰ میلیون مترمکعب گاز تولید کرده است.»

• میدان گازی گنبدلی در فاصله ۲۵ کیلومتری جنوب شرقی شهرستان سرخس و در نزدیکی مرز ترکمنستان و منطقه عملیاتی خانگیران با وسعت ۲۵ کیلومتر در ۷۵ کیلومتر، در ۲۵ کیلومتری شمال غربی شهر مرزی سرخس واقع شده است. میدان خانگیران دارای مخازن گازی مجزای مزدوران، شورجه بی و شورجه دی است که این مخازن در دشت‌ها و تپه‌ماهورهای جنوبی و غربی مجاور شهرستان سرخس واقع شده‌اند. در اختیار داشتن مخزن بزرگ مزدوران که به دلیل وجود گاز ترش با ۳،۶ درصد H₂S و ۶،۵ درصد CO₂ از مخازن نادر گازی در جهان به شمار می‌رود، از ویژگی‌های این منطقه عملیاتی است و این ویژگی سبب شده، ادوات زیادی روی هر یک از چاه‌های مزدوران قرار داشته باشد. البته ناگفته نماند که از حیث میزان سولفید هیدروژن (H₂S)، میدان تنگ‌بیجار در رتبه نخست میدان‌های گازی ایران قرار دارد و مخزن مزدوران پس از تنگ‌بیجار، ترش‌ترین نوع گاز کشور را تولید می‌کند.

• هم‌اکنون روزانه حدود ۱,۷ میلیون مترمکعب گاز از مخزن شوریجه بی برداشت می‌شود. درباره طرح تزریق و برداشت گاز از مخزن شوریجه دی هم که بارها شنیده‌ایم، در هشت ماه نخست امسال، روزانه به‌طور میانگین بیش از ۹ میلیون مترمکعب گاز به این مخزن تزریق شده و هم‌اکنون برداشت روزانه گاز تا ۱۴ میلیون مترمکعب هم از این مخزن امکان‌پذیر است. ضمن این‌که برنامه توسعه شوریجه دی نیز با هدف افزایش تزریق و برداشت گاز در دستور کار وزارت نفت قرار دارد.

• غالب گازی که به همت کارکنان این شرکت تولید می‌شود، گاز ترش، سمی و خورنده مخزن مزدوران است که افزون بر مخاطرات احتمالی ناشی از نشت آن که عواقب جبران‌ناپذیری به همراه خواهد داشت، خوردگی بالای تاسیسات، عدم امکان تخلیه محتویات خطوط لوله به اتمسفر یا خاک و احتمال بالای تشکیل هیدرات گازی نیز از دیگر چالش‌های مرتبط با آن به شمار می‌رود. در جریان بازدید از چاه شماره ۲۰ میدان گازی خانگیران، از علی صابری‌راد، رئیس اداره بهره‌برداری درباره دیگر مصائب کار در این منطقه عملیاتی می‌پرسم و او افزون بر مخاطرات کار در جوار مخزن گاز ترش مزدوران، به آب و هوای خشک و متغیر منطقه اشاره می‌کند: «خانگیران، تابستان‌هایی گرم و طاقت‌فرسا و زمستان‌هایی سرد و خشن دارد. دمای هوا در این منطقه در فصل تابستان تا ۵۰ درجه بالا می‌رود و دمای حدود منفی ۲۵ درجه نیز در زمستان‌های خانگیران ثبت شده است. بادهای تند توام با توفان‌شن در تابستان و برف سنگین و کولاک شدید همراه با افت شدید دما و یخبندان در زمستان، علاوه بر آن‌که شرایط سختی را بر کارکنان تحمیل می‌کند، عملیات تولید گاز را هم پرمخاطره می‌سازد.» به گفته وی، میزان بارندگی در این منطقه، کمتر از ۱۸۰ میلیمتر در سال است.

• اما این حجم از مخاطرات تاکنون چه تبعات و تلفاتی داشته است؟ محمدتقی علیپور، رئیس ایمنی، بهداشت، محیط زیست و پدافند غیرعامل شرکت بهره‌برداری نفت و گاز شرق با استناد

به گزارش عملکرد سالانه این مجموعه می‌گوید: «در سال ۹۶، هشت حادثه پرسنلی و در هفت ماه ابتدای امسال، پنج حادثه پرسنلی در گزارش HSE شرکت بهره‌برداری نفت و گاز شرق درج شده که اغلب این حوادث با درمان سرپایی کارکنان خاتمه یافته است.» صحبت مدیرعامل پیشین شرکت بهره‌برداری نفت و گاز شرق را به یاد دارم که می‌گفت «کار در مخزن مزدوران طی بیش از سه دهه که از بهره‌برداری آن می‌گذرد، منجر به هیچ تلفات انسانی نشده است»؛ پرواضح است چنین دستاوردی جز در سایه رعایت الزامات ایمنی ممکن نمی‌شود. به گفته علیپور، این شرکت در بخش ایمنی، بهداشت و محیط زیست خود، مطالعات مخاطرات و راهبری تاسیسات فرایندی موسوم به HAZOP را انجام داده و پروژه‌های پژوهشی متعددی را با هدف پاکسازی خاک‌های آلوده به آلاینده‌های نفتی و پاکسازی گودال‌های هرزآب باقیمانده از عملیات حفاری دنبال کرده است. البته تنگنایی هم پیش روی حوزه HSE این شرکت قرار دارد که در رأس آن، کمبود ایستگاه‌های آتش‌نشانی خودنمایی می‌کند. همچنین با توجه به قرار گرفتن مخازن در نیمه دوم عمرشان، باید برای استهلاک تاسیسات هم فکر جدی کرد. ایمنی در نفت باید حرف نخست را بزند.

• از مخازنی گفتیم که در نیمه دوم عمر خود قرار دارند. به‌طور مثال مخزن شوریجه دی که امروز به واسطه ذخیره‌سازی گاز به منبع مطمئنی برای تامین گاز در ماه‌های سرد سال بدل شده، تا سال ۹۳ شاهد برداشت بیش از ۹۰ درصد از ذخایر قابل استحصالش بوده است. به این ترتیب این پرسش مطرح می‌شود که گزینه‌های آتی برای تامین پایدار گاز در شمال شرق کشور چیست؟ فرشید خبیری، مدیر عملیات شرکت بهره‌برداری نفت و گاز شرق، بهترین گزینه را توسعه میدان‌ها و لایه‌های مخزنی جدید مثل میدان توس عنوان و ابراز امیدواری می‌کند طرح توسعه این میدان هرچه زودتر کلید بخورد. میدان گازی توس در ۱۰۰ کیلومتری شمال شرق شهر مشهد و جنوب میدان‌های خانگیران و گنبدلی واقع شده. این میدان در سال ۱۳۸۸ کشف و یک حلقه چاه اکتشافی در آن حفاری شده است. تفاهمنامه مطالعاتی آن نیز اخیراً بین شرکت نفت مناطق مرکزی ایران و پتروپارس امضا شده و پتروپارس در حال تدوین و ارائه طرح جامع توسعه میدان

است؛ میدانی که سال‌ها انتظارش برای اجرای عملیات توسعه‌ای از سوی آستان قدس به سرانجام نرسید.

• شرکت بهره‌برداری نفت و گاز شرق در تعمیر و ساخت کالاهای و قطعات نفتی هم ید طولایی دارد. اداره خدمات فنی این شرکت متشکل از دو واحد عملیات و تعمیرات سرچاهی و درون‌چاهی، اسفندماه ۱۳۷۹ تشکیل و از همان زمان، مسئول تامین همه خدمات مورد نیاز سرچاهی و درون‌چاهی به چاه‌های تولیدی/تزریقی میدان‌های گازی خانگیران و گنبدلی شد. مشارکت در پروژه بومی‌سازی فناوری ساخت ادوات رشته تکمیلی، راه‌اندازی دستگاه فشارسنج الکترونیکی حافظه‌دار، طراحی و ساخت دکل شبیه‌ساز عملیات چاه‌پیمایی، ساخت، بازسازی و تغییر کاربری دستگاه‌ها و ابزارهای مختلف متناسب با نیاز، احیای ادوات تکمیلی و تاج چاه‌ها و بومی‌سازی گریس‌های مورد استفاده برای روانکاوی شیرآلات تاج چاه را می‌توان از مهم‌ترین فعالیت‌های این واحد برشمرد. در کارگاه عملیات و تعمیرات درون‌چاهی فرصتی دست می‌دهد تا در گفت‌وگو با رئیس اداره خدمات فنی چاه‌های شرکت، از فعالیت‌هایشان جویا شوم. بهروز راهداری که فارغ‌التحصیل مهندسی نفت از دانشگاه صنعت نفت است، به نکته جالبی اشاره می‌کند: «سال‌ها قبل، همه تجهیزات ما از برندهای آمریکایی و اروپایی بودند، اما در یک دهه اخیر، به قدری رویکرد داخلی در شرکت توسعه یافته که امروز از صفر تا صد عملیات بازسازی و تعمیرات درون‌چاهی و سرچاهی را خودمان راهبری می‌کنیم. به جرأت می‌گویم کیفیت کار سازندگان داخلی بسیار قابل‌قبول، رضایت‌بخش و قابل اتکا است.»

• اما این حجم از کار و فعالیت در شرکت بهره‌برداری نفت و گاز شرق چگونه انجام می‌شود؟ در مجموع در این شرکت، حدود ۱۲۰۰ نفر مشغول به فعالیت‌اند و با توجه به فعالیت ستاد این شرکت در مشهد و تمرکز فعالیت‌های اقماری در میدان‌های گازی خانگیران و گنبدلی، غالب خانواده‌ها در شهرهای مشهد و سرخس سکونت دارند. در شهرستان سرخس، دو شهرک برای سکونت کارکنان شرکت بهره‌برداری نفت و گاز شرق در نظر گرفته شده است:

شهرک نفت شهید تندگویان و شهرک نفت شهید باهنر، کمبود امکانات رفاهی و امکانات مناسب سخت‌افزاری و نرم‌افزاری مناسب برای سکونت خانواده‌ها در سرخس، از جمله تنگناهای پیش روی شرکت بهره‌برداری نفت و گاز شرق در اسکان خانواده‌ها در شهرک‌های نفتی سرخس است؛ هرچند مسئولان مربوطه نیز در شرکت دست روی دست گذاشتند و اقدامات قابل‌توجهی را برای بهبود شرایط رفاهی خانواده‌های ساکن در این شهرک‌ها انجام داده‌اند؛ از جمله تجهیز دبستان شهید تندگویان و تاسیس مهدکودک در این شهرک. فرنوش ذبیحی، مشاور مدیرعامل شرکت بهره‌برداری نفت و گاز شرق در امور بانوان در جریان بازدیدمان از دبستان شهرک نفت تندگویان یادآور می‌شود: «تنها دانش‌آموزان کارکنان به این مدرسه نمی‌آیند، بلکه دانش‌آموزان روستاهای اطراف نیز اینجا تحصیل می‌کنند.» او درباره تاسیس مهدکودک و بهره‌مندی از مربیان مجرب هم توضیحاتی می‌دهد و اضافه می‌کند: «رفع دغدغه خانواده‌ها برای حضور کودکان‌شان در مهد کودک، کار ارزشمندی بود. در یک‌سال اخیر، علاوه بر تاسیس مهدکودک، اقدام‌هایی نیز در زمینه روشنایی محوطه شهرک‌های نفتی و تجهیز زمین بازی کودکان انجام شده است.» سیدعلی شیرین‌کار، رئیس امور اداری شرکت بهره‌برداری نفت و گاز شرق، صحبت‌های ذبیحی را تکمیل می‌کند: «افزون بر آنچه گفته شد، کمک در پرداخت عوارض بهای خدمات به شهرداری، بهسازی جاده‌ها، کمک‌های شهری در حوزه لجستیک و ترابری ... هم از اقدامات نفت در حوزه CSR در این شهرستان به شمار می‌رود.» ناگفته پیداست، نفت از کنار مسئولیت‌های اجتماعی بی‌تفاوت عبور نکرده است.

• نفت و گاز شرق به واسطه برخورداری از سرمایه انسانی متخصص، ظرفیت‌های بی‌شماری دارد، اما از آنجا که تخصص بدون انگیزه کاری، راهگشا نخواهد بود، نباید از ایجاد عوامل انگیزشی و رفع دغدغه‌های کارکنان به ویژه کارکنان عملیاتی غافل شد. سال‌ها کار بدون حادثه منجر به فوت در این شرکت که از یک مخزن بزرگ گاز ترش برخوردار است، از رعایت دقیق و حساب‌شده الزامات ایمنی حکایت دارد، اما استمرار این دستاورد در گرو الزاماتی از جمله توجه به استهلاک تاسیسات و ماشین‌آلات و اتخاذ تصمیم‌های مقتضی در این زمینه است.

فعالیت‌های شرکت بهره‌برداری نفت و گاز شرق در حوزه ساخت داخل و تعامل مناسب و روزافزون با سازندگان داخلی، از مصادیق توجه به سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در این شرکت است، اما این میزان تخصص، پشتکار و ابتکار عمل بی‌تردید مانع تخصیص بودجه برای تامین تجهیزات ضروری و اولویت‌دار شرکت نخواهد شد. اینجا خانگیان است و تولید گاز مورد نیاز ۶ استان شمالی کشور به همت کارکنان شرکت بهره‌برداری نفت و گاز شرق استمرار دارد. تلاشگران صنعت نفت، در این روزهای سرد سال بیش از هر زمانی قدردان‌تان هستیم.

ها نیه موحد

